

Prof. Dr. Gülten KUTAL
İ.Ü. İktisat Fakültesi

EKSİK İSTİHDAM KAVRAMI

VE

TÜRKİYE'DE TARIM DIŞI SEKTÖRLERDE EKSİK İSTİHDAM SORUNU

Türkiye'de işgücü fazlası yirmibeş yıla yaklaşan planlı kalkınma çabalarına karşın giderek büyüyen bir sorun haline gelmiştir. Nitekim DPT 1962 yılında işgücü fazlasını 1 440 000 kişi olarak hesaplamışken, 1989 yılında işgücü fazlasının 2697000 kişi olacağını, tarım dışı işgücü fazlasının aynı yıllarda 490 000'den 2 283 000'e yükseleceğini, buna karşılık tarım kesiminde işgücü fazlasının 950 000'den 414 000'e düşeceğini hesaplamıştır (1).

İşgücü fazlası kavramı hem fiilen istihdam edildiği halde "eksik istihdam" halinde olan kimseleri, hem de mevcut emek piyasası koşulları altında çalışmaya razı olduğu halde iş bulamayan "açık işsiz"leri kapsayan bir kavramdır. Gelişme halindeki ülkelerin işgücü piyasasının bütün özelliklerini taşıyan Türkiye'de işsizliğin her türüne rastlamak mümkündür. Ancak gelişme halindeki ülkelerin genel olarak etkilendikleri bir işsizlik türü olan eksik istihdam halinin Türkiye'de kendini hem "mevsimlik eksik istihdam", hem "kronik eksik istihdam" olarak gösterdiği bilinmektedir. Bunların yanında açık işsizliğin de, diğer ekonomik nedenlere ilaveten şehirleşmenin de etkisiyle, yıldan yıla büyüyen bir işsizlik türü olduğu görülmektedir. Nitekim İş ve İşçi Bulma Kurumu'na başvurarak iş arayanların sayısının 1987 yılında 1 134 884 kişiye yükseldiği, "eski yıllardan devredenlerle birlikte 2 048 180 kişi" olduğu adı geçen kurumun yayınlarından anlaşılmaktadır (2). Bununla beraber Türkiye'de işsizliğin "daha çok açık işsizlik şeklinde değil, marjinal işlerin çokluğu ve genelde nisbi bir gelir yetersizliği" olarak görüldüğü, işgücünün ekonomik yönden değeri olan verimli işlerde yeterince değerlendirilmemesi yanında, mevsimlik ve süreksiz işlerin fazlalığı, bazı sektörlerde görülen verim düşüklüğü ve gizli işsizlik sebebiyle Türkiye'de işgücü fazlası sorununun "eksik istihdam" ağırlıklı olarak incelenmesi gerektiği" kanısı yaygındır (3).

-
- (1) DPT, Dördüncü Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983), Ankara, 1979, s. 261 Tablo 19 ve Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989), s. 131.
 (2) İİBK- 1987 Faaliyet Raporu, s. 22.
 (3) DPT, Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Öncesinde Gelişmeler (1972-1983), Ankara, Ocak 1985, s. 333.

I. Eksik İstihdam Kavramı

"Eksik istihdam" kavramı esas itibariyle gelişme halindeki ülkelerdeki işsizlik sorununun özelliklerini aksettirmek amacıyla üretilen bir kavramdır. 9. Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansında "eksik istihdam" kavramı ile ilgili bir tanım kabul edilmiştir. Buna göre "istihdam halindeki bir kişi, arzu ettiği ve daha uzun sürelerle çalışmaya muktedir olduğu halde, halen çalıştığı iş süresinden daha uzun süre çalışmıyorsa", yahut bir kişi daha gelişmiş üretim koşulları içinde çalıştığı zaman veya başka bir meslekte çalıştığı zaman geliri ve verimliliği yükseliyorsa bu kişi eksik istihdamdadır. Şu halde bir kişinin eksik istihdam halinde bulunması için her şeyden önce **istihdamda** olması gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle bu kişi teknik anlamıyla "işsiz" tanımı içine girmez. Ancak ya günlük çalışma süreleri "tam gün çalışma"ya göre kısadır veya bir yıl içine çalışılan gün sayısı çalışmak istenilenden azdır. Buna "görülebilir eksik istihdam" denir. Zira istenilenden daha kısa süreyle çalışma, kişilerin isteği dışında gerçekleşmektedir (4).

İstihdamdaki bir kişinin eksik istihdam halinde bulunduğu diğer bir durum da basit üretim teknikleri ile veya kötü bir üretim organizasyonu içinde, düşük verimlilikle fakat tam gün çalışma halidir. Çalışanların aşırı biçimde düşüktür. Tarım sektöründe geleneksel üretim teknikleri ile çalışılması hali buna örnek olarak gösterilebilir.

Aynı şekilde kişinin çalıştığı işin niteliği kişinin kapasitesini veya vasıf seviyesini tam bir şekilde kullanmasına imkân vermiyorsa o kişi eksik istihdamdadır. Kişinin sahip olduğu vasıflara göre düşük vasıf isteyen bir işte istihdam edilmesi halidir. Bir mühendisin bir teknisyen tarafından yapılması normal olan işte istihdam edilmesi, bir doktorun sağlık memurunun veya hemşirenin yapabileceği işleri yapması yani kişinin vasıf düzeyinin altında çalıştırılması halidir. Bunun gibi kişinin eğitim gördüğü meslekten tamamiyle farklı bir meslekte örneğin bir mimarın bir reklam şirketinde metin yazarı olarak istihdam edilmesi, bir kimya mühendisinin muhasebe işlerinde istihdam edilmesi de bir eksik istihdam halidir. Kişi yıl boyunca çalışılabilir iş saatlerinin tümünde faal olarak çalıştığı halde, kendi vasıf düzeyine göre farklı vasıf isteyen, daha doğrusu daha düşük vasıf isteyen bir işte çalıştığı için eksik istihdamdadır. Kendi mesleğinde çalıştığı takdirde daha verimli çalışması ve daha yüksek bir gelir elde etmesi mümkündür.

Çalışanların çalışma süresi yasayla, toplu iş sözleşmesiyle veya yöresel örf ve adetlerle belirlenen çalışma sürelerinden kısa olmamasına rağmen, gelirlerinin çok düşük olması ve "asgari ücretin" altına düşmesi halinde bu kişiler de eksik istihdamda kabul edilmektedir.

Aynı şekilde kişinin istihdam edildiği tesisin verimliliğinin benzerlerine kıyasla anormal derecede düşük olması da eksik istihdamın varlığını gösterir. Buna "potansiyel eksik istihdam" denir.

(4) Eksik istihdam ile ilgili kavramlar için bkz : Ekin, Nusret, Gelişen Ülkelerde ve Türkiye'de İşsizlik, İstanbul 1971, s. 28-38.

Yukarıda sayılan dört eksik istihdam hali de ilk bakışta fark edilemeyen eksik istihdam halleridir. Bu dört nedene dayalı eksik istihdam hallerinin hepsine birden "görülemez eksik istihdam" veya "gizli işsizlik" denir.

II- Türkiye'de Tarım-Dışı Sektörlerde Eksik İstihdam

Türkiye'de eksik istihdam tahminleri esas itibariyle tarım sektöründeki eksik istihdamı ölçmeye yönelmiştir. Nitekim DPT'nin bu konuyla ilgili yayınlarında sadece tarım sektörü ile ilgili tahminler yer almaktadır. Genellikle eksik istihdamdaki gizli işsiz sayısının tahmini yapılmaktadır. Ancak tarım kesiminde tam gün faal olduğu halde gelirin düşük olması nedeniyle eksik istihdamda olanlar bu hesaplarda araştırılmamakta ve işgücü fazlası tahminlerine girmemektedir.

Buna karşılık tarım dışı sektörlerde eksik istihdamın tahmini yoluna gidilmemektedir. Esasen eksik istihdamda bulunanların saptanması çok teferruatlı anketlerin yapılmasını gerektirir. Görülemez eksik istihdamın ölçülmesi ise genellikle verimliliğe dayalı tahminlerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Ortalama verimliliğin her toplumun yapısına ve koşullarına göre farklar göstermesi ve her sektör için ayrı ayrı yapılması gerektiği, bu tür eksik istihdamın ölçülmesini güçleştirmektedir. Halbuki Türkiye'de eksik istihdamda olanların tarımdaki gizli işsizlerden ibaret olmadığı bilinmektedir.

Türkiye'de tarım dışı sektörlerde eksik istihdamı etkileyen etmenlerden biri yapısal değişme ve uyum sorunlarıdır. Türkiye'de en önemli yapısal değişme ve intibak sorunu işgücünün geleneksel tarım kesimi işlerinden modern kentsel kesim işlerine geçişi sırasında ortaya çıkmaktadır. Bu süreç sanayi kesimindeki üretken istihdam olanaklarının darlığı nedeniyle kentsel marjinal istihdam sektöründeki işleri yaratmakta, bu işlerde faaliyet gösteren işgücü ise genellikle eksik istihdamda bulunmaktadır. Böylece daha önce tarımda faal olarak çalışıyor gözükken işgücü fazlasının bir kısmı, bu defa da marjinal hizmet sektörlerinde çalışıyor gözükmektedir. Şu halde tarım-dışı sektörlerde yaratılan istihdam hacmi, bir miktar da tarım-dışı işgücü fazlasını içermektedir. Özellikle kamu kesiminde 1980 öncesi dönemde devletin çeşitli faktörlerin etkisiyle benimsediği istihdam politikası KİT'lerde ve devlet dairelerinde gereğinden çok fazla kişiye istihdam olanağı yaratmıştır. Ancak şimdiye kadar tarım-dışı sektörlerde eksik istihdamı belirleme amacıyla ciddi araştırmalar yapılmamıştır. DPT da bu konuya dikkatleri çekmekte ve "bazı kamu kuruluşlarında.... İşgücü fazlalıkları olduğu... KİT'lerdeki toplam istihdamın 1975 yılında 544 binden 1981 başında 711 967'ye" yükseldiği, bu artışı "gerçek bir üretim artışı ile açıklamanın imkânsız" olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber "kamu kesiminin istihdam politikasında sosyal hedefler yerine iktisadî hedeflerin esas alınması sonucunda (5) son yıllarda kamu kesiminde istihdam edilenlerin sayısının azaltılmasına yönelik bir politikanın izlendiği görülmektedir. Bu politikanın KİT'lerde verimliliği ve kârlılığı artırma ve bu teşebbüsleri özelleştirme çabalarıyla birlikte izlendiğini de belirtmekte yarar vardır (6).

(5) Yazgan, Turan, "Türkiye'de İstihdam Politikaları, Uygulamalar, Hatalar ve Çıkış Yolları", İstihdam, İşçi-İşveren İlişkileri ve Çıkış Yolları", KIPLAS 20. Yıl Semineri, İstanbul, 1983, s. 69.

Türkiye'de tarım-dışı kesimde eksik istihdamın ölçülmesindeki güçlükleri yukarıda belirtmiştik. Bu güçlüklerin başında da verilerin yetersizliği ve konuya ilişkin araştırmaların eksikliği gelmektedir. Bununla beraber DİE'nün yaptığı Hanehalkı İşgücü Anketlerinde tarım dışı sektörlerdeki eksik istihdamın araştırılmasına yardımcı olabilecek bazı bilgilerin mevcut olduğu görülmektedir. Söz konusu anketlerde hanehalkı fertlerinden istihdam edilenlere anketten önceki son haftadaki çalışma süreleri ile ilgili sorular sorulmuştur. Gerçi ankette istihdam edilenlerin haftada kaç saat çalışmak istediklerine dair sorular yöneltilmemiştir. Dolayısıyla kişinin eksik istihdamda olup olmadığını kesin olarak anlamak mümkün değildir. Ancak haftalık yasal çalışma sürelerini dikkate alarak bu konuda kısmen de olsa bir fikir sahibi olmak mümkün olabilecektir.

1985 Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına göre tarım dışı sektörlerde istihdam edilenler 8 890 804 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 55'i civarındadır. Sözkonusu anket sorularına verilen yanıtlar Türkiye'de anketten önceki son haftada istihdam edilen 16 162 790 kişinin çalışma süreleri aşağıda gösterilmiştir (7):

Anketten önceki son haftada 100 306 kişi 1-8 saat çalıştığını beyan etmiştir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 0.62'sini oluşturmaktadır. 1-8 saat çalışmış olanlardan 25 790 kişi (% 25.71) tarım dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

Son haftada 9-16 saat istihdam edilenler 329 469 kişi olup, bunlar istihdam edilenlerin % 2.03'ünü oluşturmaktadır. 9-16 saat çalışmış olanların 53 169'u (% 16.14) tarım dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

Son haftada 17-24 saat çalışmış olduklarını beyan edenler 518 855 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 3.21'ini oluşturmaktadır. 17-24 saat çalışanlardan 147 510'u (% 28.43)'ü tarım dışı sektörlerde faaliyet göstermiştir.

Son haftada 25-32 saat çalışmış olanlar 1 221 407 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 7.56'sını oluşturmaktadır. 17-24 saat istihdam edilenlerden 314 320'si (% 25.74) tarım dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

Son haftada 33-39 saat çalışanlar 345 256 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 2.14'ünü oluşturmaktadır, son haftada 33-39 saat çalışanlardan 100 444'ü (% 29.09)'ü tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmektedir.

İstihdam edilenler içinde en büyük grup son haftada 40-49 saat çalışmış olanlardır. Nitekim 8 192 261 kişi son haftada 40-49 saat çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Bunlardan 5 477 453 kişi (% 66.86) tarım dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

- (6) Sayın Devlet Bakanı Tınaz Titiz, Devlet Bakanı Ahmet Karaevli ve Ulaştırma Bakanı Veysel Atasoy'un bu konudaki görüşleri için bkz. ORHİM, 233 Sayılı Kamu İktisadi Tegebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Karamamenin Uygulanması ve KİT'lerin Özelleştirilme Çalışmalarından Beklenenler, Görüşler 1986, Yalova 1986, s. 19-41.
- (7) DİE, Hanehalkı İşgücü Anketi 1985 Sonuçları, Ankara 1988, s. 26 Tablo 13'den yararlanılarak hesaplanmıştır.

Türkiye'de haftalık yasal çalışma süresinin 45 saat olduğunu dikkate alırsak istihdam edilenlerden % 50.68'inin normal çalışma sürelerine uygun olarak çalıştığı söylenebilir.

Son haftada 50-59 saat çalıştığını beyan edenler 2 527 897 kişidir. Bunlar istihdam edilenlerin % 15.64'ünü oluşturmaktadır. Son haftada 50-59 saat çalışmış olanların 1.158 180'i % 45-81'i tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

Anketten önceki son haftada 60-74 saat çalıştıklarını beyan edenler 1 908 654 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 11.81'ini oluşturmaktadır. 60-74 saat çalışmış olanlardan 1 178 572'si tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmiştir (% 61.75).

Anketten önceki son haftada 75 saat ve daha fazla çalıştıklarını beyan edenler 540 494 kişidir. Bunlar tüm istihdam edilenlerin % 3.34'ünü oluşturmaktadır. Bunların 310786'sı tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmiştir. Dolayısıyla 75 saat ve daha fazla çalışmış olanların % 57.50'si tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.

Sözü edilen anket sonuçlarına göre anketten önceki haftada 40 saatten az çalışanların toplamı 2 993 394 kişidir. Bunlardan 1 137 182 kişi (% 37.99) bunun kendisinin normal çalışma süresi olduğunu, 416 299 kişi (% 13.91) kısmî çalışma (part-time) yaptığını, 880 775 kişi (%29.42)'si ise "işe yeni başladığı, iklim şartları veya hastalık nedeniyle" 40 saatten az çalıştığını beyan etmiştir (8).

Anketten önceki hafta içinde 40 saatten az çalışmış olan 2 993 394 kişiden 2 227 581'i (%74.42) tarım kesiminde, 765 813 kişi tarım-dışı sektörlerde istihdam edilmiştir. Bunlardan 134 874'ü (% 17.61) i imalat sanayiinde, 111 923'ü (%14.61) i toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller faaliyet kolunda, 82 873'ü (%10.82) İnşaat ve bayındırlık işlerinde, 59 883'ü (% 7.82) Ulaştırma, haberleşme, depolama işlerinde, 17 398'i (%2.27) Malî kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler... yardımcı iş hizmetlerinde, 5225'i (% 0.68) madencilik ve taş ocakçılığı ile ilgili işlerde, 353 439'u (% 46.15) toplum hizmetleri ile ilgili işlerde istihdam edilmiştir.

Şu halde tarım-dışı sektörlerde anketten önceki son haftada 40 saatin altında çalışanlardan en büyük grubu toplum hizmetlerinde çalışanlar oluşturmakta, imalât sanayii, toptan perakende ticaret.. İnşaat bayındırlık, ulaştırma... bunları izlemektedir (9).

Anketten önceki son haftada hiç çalışmayanları dikkate almazsak 40 saatten az çalışmış olduğunu beyan edenleri meslekteki mevkiine göre incelediğimizde 2 515 294 kişiden 417 526 sının (%16.60) ücretli, 11523'ünün (% 0.46) işveren, 459 162'sinin (%18.25) kendi hesabına çalışan, 1 403 389'unun (% 55.79) ücretsiz aile işçisi statüsünde çalıştığını görmekteyiz.

Anketten önceki son haftada çalışanları çalışma sürelerine ve meslekteki mevki

(7) ve (8) DİE, a.g. Anket Sonuçları, s. 30 Tablo 16'dan yararlanılarak hesaplanmıştır.

(9) DİE, a.g.e., s. 38 Tablo 25'den yararlanılarak hesaplanmıştır.

Tablo 1 : Hanehalkı Fertlerinden İstihdam Edilenlerin Çalışma sürelerine ve Meslekteki Mevkiine Göre Dağılımı (Ekim 1985)

(12 ± Yaş)

Son haftaki çalışma süresi	Toplam	Ücretli	İşveren	Kendi hesabına çalışan	Ücretsiz aile işçi
1-8 saat	100 306 % 100	16 694 % 16.64	1131 % 1.13	23 511 % 23.44	58 970 % 58.79
9-16 saat	329 469 % 100	30 500 %9.26	1615 %0.49	78 842 %23.93	218 512 %66.32
17-24 saat	518 855 % 100	90 909 %17.52	3313 %0.64	131 954 %25.43	292 680 %56.41
25-32 saat	1 221 405 % 100	223 793 %18.32	4554 %0.37	324 736 %26.59	668 324 %54.71
33-39 saat	345 256 % 100	55 630 % 16.11	910 %0.26	123 813 %35.86	164 903 %47.76
40-49 saat	8 192 261 %100	4 535 867 %55.37	159 187 %1.94	1 380 971 %16.86	2 116 236 %25.83
50-59 saat	2 527 897 %100	657 031 %25.99	76 378 %3.02	951 502 %37.64	842 676 %33.33
60-74 saat	1 908 654 %100	544 074 %28.51	105 337 %5.52	814 244 %42.66	444 999 %23.31
75 ± saat	540 494 %100	135 629 %25.09	29 652 %5.49	240 555 %44.51	134 658 %24.91
Hiç çalışmayanlar	478 100	108 132	2 813	128 385	238 770

Kaynak : DİE. ag Anket Sonuçları, s. 28, Tablo 14'ten yararlanılarak hesaplanmıştır.

Son haftada 25-32 saat çalışan 1 221 407 kişiden 223 793'ü (% 18.32) ücretli, 4 554'ü 4'ü (%0.37) işveren, 324 736'sı (% 26.59) kendi hesabına çalışan, 668 324'ü (% 54.71) ücretsiz aile işçisidir.

Son haftada 33-39 saat çalışan 345 256 kişiden 55 630'u (% 16.11) ücretli, 910'u (% 0.26) işveren, 123 813'ü (% 35.86) kendi hesabına çalışan 164 903'ü (% 47.76) ücretsiz aile işçisidir.

Son haftada 40-49 saat çalışan 8 192 261 kişiden 4 535 867'si (% 55.37)'si ücretli, 159 187'si (% 1.94)'ü işveren, 1 380 971'i (% 16.86) kendi hesabına çalışan, 2 116 236'si (%25.83) ücretsiz aile işçisidir.

Son haftada 50-59 saat çalışan 2 527 897 kişiden 657 031'i (% 25.99) ücretli, 76 378'i (3.02) işveren, 951 502'si (% 37.64) kendi hesabına çalışan 848 676'sı (% 33.33)'ü ücretsiz aile işçisidir.

Son haftada 60-74 saat çalışan 1 908 654 kişiden 544 074'ü (% 28.51) ücretli, 105 337'si (% 5.52) işveren, 814 244'ü (% 42.66) kendi hesabına çalışan, 444 999'u (% 23.31) ücretsiz aile işçisidir.

Son haftada 75 saat ve daha fazla çalışan 540 494 kişiden 135 629'u (% 25.09) ücretli, 29 652'si (% 5.49) işveren, 240 555'i (% 44.51) kendi hesabına çalışan, 134 658'i (% 24.91) ücretsiz aile işçisidir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi anketten önceki son haftada 40 saatten az çalışanlar içinde ücretlilerin oranının ortalama % 16.60, en yüksek 18.32 olmasına karşın ücretsiz aile işçilerinin ortalama % 55.79, en yüksek % 66.32 oranında olması ücretsiz aile işçisi statüsünün eksik istihdama ücretli statüden daha müsait bir statü olduğunu göstermektedir. Nitekim yukarıdaki tablonun incelenmesinden 40 saatten daha uzun çalışanlar içinde ücretsiz aile işçilerinin oranının % 23.31'e kadar düştüğü görülmektedir.

Buna karşılık anketten önceki son haftada 40-49 saat çalışanlar içinde ücretlilerin oranının % 55.37'ye yükseldiği, ücretsiz aile işçilerinin oranının da % 25. 83'e düştüğü görülmektedir. Türkiye'de ücretliler için haftalık yasal çalışma süresinin 45 saat olduğu dikkate alındığında son haftada 40-49 saat çalışanlar içinde ücretlilerin en yüksek orana sahip olmasının nedeni kolayca anlaşılmaktadır. Buna karşılık son haftada 50 saatin üstünde çalışmış olanlar içinde ücretlilerin oranı düşmekte, işveren ve kendi hesabına bağımsız çalışanların oranı yükselmektedir. Ücretlilerin fazla çalışma yapmaları İş Kanunu ile günde 3 saat, yılda 90 gün ile sınırlanmış bulunduğundan, haftalık yasal çalışma sürelerinin üzerinde çalıştığını beyan eden ücretlilerin, yasal çalışma sürelerine uygun olarak çalışanlara göre daha düşük oranlarJa görünmesi doğaldır. Nitekim ücretlilerin oranı 50-59 saat çalışanlar grubunda % 25.99'a, 60-74 saat çalışanlar grubunda % 28.51'e, son haftada 75± saat çalışanlar grubunda % 25.09'a düşmektedir. Haftada 60 saatin üstünde ücretli çalışmanın varlığı dahi, eksik istihdamın yanısıra, yasal fazla çalışma sürelerinin bazı işyerlerinde aşıldığını göstermek-

tedir. Bu da bazı işyerlerinde işgücü açığının yeni işçi istihdam etmek yerine, işçilere fazla çalışma yaptırmak yoluyla karşılandığı anlamına gelmektedir. Nitekim son bir ay içinde fazla çalışma yaptığını beyan eden ücretlilerin sayısı 1985 Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 856 907 kişidir. Bunlardan son ayda 50 saatin üstünde fazla çalışma yapanlar 136 158 kişidir. Bunlar fazla çalışma yapanların % 15.89'unu oluşturuyor (9).

Yukarıdaki açıklamalar tarım-dışı kesimde çalışanların esas itibariyle (% 66.86) haftada 40-49 saat çalıştığını, haftada 40-49 saat çalışanlar içinde en kalabalık grubun (% 55.37) ücretliler grubu olduğunu ortaya koymaktadır. Yasal çalışma süresi haftada 45 saat olduğuna göre bu grubu tam istihdamda kabul etmek sorunu çok basitleştirmek olacaktır. Çünkü eksik istihdamın hesabında dikkate alınacak tek husus yasal çalışma süreleri değildir. Ayrıca haftada kırk saatin altındaki bir süre çalışmış olanların eksik istihdamda olduğu sonucuna varmak da güçtür. Zira eksik istihdam kısa süreli çalışmanın, kısa süreli çalışmaya tâbi tutulananların kendi istekleri dışında gerçekleşmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Görülebilir eksik istihdamı ölçmeye yönelik araştırmalar bir yıl içinde çalışılabilir ve kişinin çalışmak istediği iş saatleri toplamı ile fiilen çalışılan iş saatlerinin mukayesesini gerektirir. Eksik istihdamın hesabında bir toplumda yasal olarak veya toplu sözleşmelerle veya örf ve âdetlerle belirlenen normal çalışma süreleri çalışılabilir saatleri göstermektedir. Eğer kişi normal çalışma saatlerinin altında çalışmak istiyorsa ve öyle çalışmışsa bunları eksik istihdamda kabul etmemek gerekir. Buna karşılık normal kabul edilen iş sürelerinin üzerinde çalışmak isteyenler de eksik istihdamın hesabında dikkate alınmamalıdır. Ayrıca anketten önceki son haftadaki çalışma süresinin bütün bir yıl için aynı kabul edilmesi de yanıltıcı olabilir.

Ayrıca eksik istihdamın hesabında kişilerin kendi mesleklerinde çalışıp, çalışmadıkları, yaptıkları işin vasıfları ile uyumlu olup olmadığı da araştırılmak zorundadır. Oysa bu konuda mevcut istatistiklerde hiçbir veri yoktur. Dolayısıyla tarım dışı sektörlerde görülebilir ve görülemez eksik istihdamın ölçülebilmesi daha ayrıntılı anketlerin yapılmasını zorunlu kılmaktadır.